

2013

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2008-2012

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΙ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΤΜΗΜΑ:ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ:ΣΔΟ

ΘΕΜΑ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1α

1.1 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ 6-8

1.2 ΑΙΤΙΑ 9-10

1.3 ΕΠΙΤΩΣΕΙΣ 11-14

1.4 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ 14-15

**1.5 ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ
ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ 15-19**

1.6 ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2α

**2.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΑΙ
ΛΥΣΗ 21-28**

2.2 Η ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΚΑΙ ΠΑΚΕΤΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 28-32

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3α Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ 33-36**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4α

**4.1 ΩΣ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ Η ΑΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΑΚΡΟΔΕΞΙΑΣ 37-39**

4.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 40-41

4.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ 42-48

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 49

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αυτή την πτυχιακή εργασία θα δούμε το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης και την δράση του στην χώρα μας, τα έτη 2008-2012. Αναλύεται το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης καθώς αιτίες, αποτελέσματα, επιπτώσεις επίσης τρόπους αντιμετώπισης. Θα δούμε τι συνέπειες είχε στα νοικοκυριά στην καταναλωτική συμπεριφορά, θα εξετάσουμε την πλευρά του μάρκετινγκ στα πλαίσια της κρίσης, αποτελέσματα και τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης. Θα δούμε τι είναι το μνημόνιο και θα γίνει λόγος για ένα άλλο αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης που έχει επίδραση πάνω σε αρκετούς Έλληνες, η εσωτερική μετανάστευση. Αλλά και γενικές επιδράσεις της κρίσης στον ανθρώπινο παράγοντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Ο ορισμός της κρίσης είναι πολυδιάστατος, έχει δοθεί με πολλές ερμηνείες ακόμα και από πολύ απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν ότι η οικονομική τους κατάσταση είναι δύσκολη, ότι δεν είναι δίκαιο αυτό που συμβαίνει η ότι είναι σε δύσκολη φάση. Η λέξη κρίση δηλώνει μια κρίσιμη κατάσταση, και δύσκολη. Κατάσταση που έχει ξεφύγει από το κανονικό. Άρα λοιπόν η κρίση γενικά κουβαλά μαζί της λέξεις όπως πανικός, απειλή ή και απώλεια ελέγχου. Είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη. Για να ορίσουμε την κρίση χρησιμοποιούμε συνήθως τις έννοιες από την θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων. Σχετικά με αυτό οι οικονομικές διακυμάνσεις είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της οικονομίας. Μια κρίση μπορεί να χωρίζεται σε 4 στάδια, τα οποία είναι:

- 1.Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή πρόδρομων συμπτωμάτων
- 2.Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης
- 3.Στάδιο επιπτώσεων
- 4.Στάδιο επίλυσης ομαδοποίησης.

Στην ουσία η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια οικονομική κρίση που άρχισε στις ΗΠΑ ως χρηματοοικονομική κρίση το 2007 και είχε ως

αποτέλεσμα μια παγκόσμια ύφεση που απειλεί τώρα πολλές υπερχρεωμένες χώρες της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκής Κεντρική Τράπεζα προσπάθησε με διάφορες πολιτικές να αναστείλει απότομα την χορήγηση δανείων προς τα αδύνατα κράτη, πράγμα που είχε σαν αποτέλεσμα μέσα σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή για την παγκόσμια οικονομία όλη αυτή η κατρακύλα να εξαπλωθεί σταδιακά σε όλες τις χώρες της νότιας Ευρώπης. Η γνωστή πλέον σε όλους μας τρόικα αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καθώς και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Μια ευρεία ποικιλία μέτρων όπως είναι η περικοπή των δημόσιων δαπανών, η μείωση των μισθών και η αύξηση των φόρων έγιναν με σκοπό την σταθεροποίηση μακροπρόθεσμα τις οικονομίας. Αυτή η λύση όμως δεν λειτουργεί στην Ελλάδα αλλά σύμφωνα με διάφορες μελέτες τα μέτρα που επιβάλλουν δεν έχουν λειτουργήσει οπουδήποτε. Κάτι πολύ άξιο αναφοράς που συνέβη κατά τη διάρκεια μεγάλου κραχ το 1929 στις ΗΠΑ, το ανεξέλεγκτο χρηματιστήριο προκάλεσε την άνθηση, κρίση και κάμψη που ορίστηκαν ως οικονομικοί κύκλοι της κεφαλαιοκρατίας, τώρα όπως και τότε, οι διάσημοι οικονομολόγοι της εποχής απέτυχαν ξανά να προβλέψουν το κραχ και επέμεναν για τις μονίμως ανοδικές τιμές των μετοχών και για την άριστη πιστοληπτική ικανότητα των τραπεζών. Η μεγάλη ύφεση των Η.Π.Α που ακολούθησε στο κραχ του 1929 υπερνικήθηκε με μια προστατευτική οικονομική πολιτική, η οποία αύξησε τις δημόσιες δαπάνες και τα ποσοστά απασχόλησης, επέβαλε αυστηρούς κανονισμούς στις τράπεζες. Δεν είναι απαραίτητο να πάει κάποιος τόσο πίσω στην ιστορία για να εντοπίσει την ανικανότητα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών να ξεπερνούν τις οικονομικές κρίσεις. Στην παγκόσμια οικονομία που ζούμε η αδυναμία

της Ελλάδας να εξυπηρετήσει τους εξωτερικούς πιστωτές της μπορεί να οδηγήσει στη συντριβή του παγκοσμίου χρηματοοικονομικού συστήματος. Λόγω του ότι οι πιστωτές της Ελλάδας είναι οι μεγαλύτερες τράπεζες στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Εάν η Ελλάδα δεν μπορέσει να πληρώσει τις τράπεζες που κρατούν την πλειοψηφία του ελληνικού χρέους τότε αυτές θα καταρρεύσουν. Η τρόικα συμβουλεύει την Ελλάδα για το πώς θα υπερβεί την κρίση αλλά στην ουσία ενδιαφέρεται μόνο για την προστασία των συμφερόντων αυτών των μεγάλων τραπεζών και μετόχων τους. Η Ελλάδα και οι άνθρωποί της έχουν την ευθύνη τους. Οι έλληνες πολίτες ψήφισαν αυτούς τους διεφθαρμένους πολιτικούς που στη συνέχεια υποκίνησαν την οικονομική άνθηση ενθαρρύνοντας τον ιδιωτικό και δημόσιο δανεισμό και την επενδυτική κερδοσκοπία. Είναι αδικαιολόγητο να χρησιμοποιηθούν οι έλληνες ως το μαύρο πρόβατο για αυτήν την τεράστια καταστροφή. Η τρόικα ισοπεδώνει τη δημοκρατία της Ελλάδας.

1.2 ΑΙΤΙΑ

Από τις κυριότερες αιτίες της οικονομικής κρίσης είναι οι εξής:

1.Υπερβολική χρήση δανείων

2.Πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου

3.Αμοιβές στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα

4.Στεγαστικά δάνεια για αγορά κατοικίας χωρίς συμμετοχή δανειολήπτη

Η Ελλάδα είχε ξεκινήσει στα τέλη του 70 ένα πολύ μεγάλο δανεισμό με αποτέλεσμα να μεγαλώνει το χρέος. Αρχές του 80' μέχρι περίπου τα μέσα της δεκαετίας του 90' το χρέος είχε φτάσει σε πολύ μεγάλο ποσοστό με εξαιρετικά μεγάλο έλλειμμα. Το 2004 η EUROSTAT πίεσε για οικονομική απογραφή. Τα αποτελέσματα αυτής της απογράφης έδειξαν αποκρύψεις δαπανών με αποτέλεσμα την αναθεώρηση ελλειμμάτων περασμένων ετών προς τα πάνω. Το παραπάνω μείωσε την αξιοπιστία της Ελλάδας και επιπλέον την έκανε να είναι υπό την 3ετή επιτήρηση της Ε.Ε. Η οικονομική κρίση της Ελλάδας που άρχισε πριν το 2008 χρόνια έχει βαθιές ρίζες. Το πρόβλημα πολλοί λένε ότι ξεκινά από την κακή διαχείριση τις οικονομίας από τα κόμματα που κυβέρνησαν την Ελλάδα εναλλάξ. Το ρουσφέτι είναι απλά ο διορισμός σε δημόσιες υπηρεσίες από στελέχη του κυβερνώντος κόμματος, ψηφοφόρων, συγγενών και φίλους τους. Με μια μεσολάβηση όχι απαραίτητα από υπουργό αλλά ακόμα και από κάποιο κατώτερο στέλεχος του κόμματος μπορούσε κάποιος να διοριστεί μόνιμος η προσωρινός υπάλληλος οποιασδήποτε δημοσίας υπηρεσίας. Ένα άλλο αίτιο αυτής της κρίσης ήταν και πολιτική διαφθορά και αδιαφάνεια των

συναλλαγών, πράγμα που συμβαίνει σε πολλές χώρες με αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε επιχειρηματίες, κυβερνητικούς φίλους και άλλους παράγοντες, που για την ανάθεση του έργου έδωσαν και δίνουν ακόμα μεγάλα χρηματικά ποσά κάτω από το τραπέζι στους μεσολαβητές κυβερνητικούς υπαλλήλους. Τα σκάνδαλα της πολιτικής διαφθοράς στην Ελλάδα αποτέλεσαν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων με αποπομπές ακόμα και υπουργών. Δεν χρειάζεται φυσικά να αναφερθούμε στις τεράστιες δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας και την ισορροπία δυνάμεων και κατέληξαν στην κατασπατάληση δημοσίου χρήματος για την αγορά ακρήστων και πανάκριβων όπλων. Αλλά ας περάσουμε σε ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα που αποτελεί και ένα από τα κυριότερα αίτια της κρίσης, την φοροδιαφυγή. Από την εποχή της ίδρυσης του ελληνικού κράτους η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα πάγιο καθεστώς στην Ελλάδα. Φυσικά η φοροδιαφυγή δεν γίνεται τόσο από την εργατική τάξη αλλά κυρίως από τα οικονομικά ισχυρά κοινωνικά στρώματα και ειδικότερα από επιχειρήσεις και επιχειρηματίες και επαγγελματίες όλων των κλάδων. Εδώ και πολλά χρόνια χιλιάδες πολυτελείς βίλλες, κότερα, πολυτελή αυτοκίνητα γέμισαν την Ελλάδα από μια νέα γενιά νεόπλουτων.

1.3ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Από τις σημαντικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης είναι η ανεργία. Εκατοντάδες άνθρωποι χάνουν καθημερινά την εργασία τους τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Πολλές επιχειρήσεις κλείνουν εξαιτίας της οικονομικής κρίσης με αποτέλεσμα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να παραμένει χωρίς

εργασία για μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι, πολλοί και κυρίως νέοι αναγκάζονται να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες εφόσον το μέλλον τους εδώ είναι παντελώς αβέβαιο και απαισιόδοξο. Συνεπώς, η πατρίδα μας χάνει το πιο πολύτιμο και παραγωγικό κομμάτι της, τους νέους οι οποίοι ως άριστα εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε άλλες χώρες και θα διαπρέψουν εκεί. Επίσης συνέπεια της οικονομικής κρίσης είναι η πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών άρα και η έλλειψη ευημερίας. Η μείωση των εσόδων και η ανεργία έχουν ως αποτελέσματα την αλλαγή της καθημερινότητας των ανθρώπων και τον

αποκλεισμό από την κοινωνική ζωή. Πολλές οικογένειες σήμερα έχουν αλλάξει τον τρόπο διάθεσης και διαχείρισης των χρημάτων τους περιορίζοντας τα έξοδα για προσωπικές αγορές, διακοπές, εξόδους και έχουν αρχίσει να μπαίνουν στη διαδικασία ιεράρχησης των αναγκών τους, προκειμένου να εξοικονομήσουν χρήματα για κάποιο άλλο σκοπό. Επιπλέον επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι η παρακμή της παιδείας, της έρευνας και της επιστήμης, η έλλειψη κοινωνικής πρόνοιας και περίθαλψης με αποτέλεσμα οι πολίτες να νιώθουν ανασφαλείς και απαισιόδοξοι για το μέλλον τους. Καθημερινά ενημερωνόμαστε από τις ειδήσεις ότι σε περιόδους οικονομικής κρίσης πλήττονται αρχικά η υγεία και η παιδεία των χωρών αυτών. Τα κράτη στα πλαίσια των διαφόρων περικοπών για την έξοδο από την κρίση περιορίζουν δραματικά τις δαπάνες στους. Μια ακόμη συνέπεια της οικονομικής κρίσης σε ατομικό επίπεδο είναι η αύξηση των ψυχικών διαταραχών. Το άγχος

και η ανασφάλεια από την απώλεια εργασίας και τη μείωση του εισοδήματος μπορούν να οδηγήσουν στην κατάθλιψη και σε άλλες ψυχικές ασθένειες. Βέβαια εκτός από τις αρνητικές συνέπειες που αναφέραμε υπάρχουν και ορισμένες θετικές. Η μείωση του υπερκαταναλωτισμού μέσα από την ικανοποίηση των βασικών αναγκών και η ανάπτυξη αξιών όπως αγάπη, επικοινωνία, κατανόηση. Έτσι, θα σταματήσουμε να έχουμε ως αυτοσκοπό την απόκτηση υλικών αγαθών και θα στρέψουμε το ενδιαφέρον μας σε αξίες πιο ανθρώπινες. Αναμφισβήτητα η μεγάλη οικονομική κρίση αντιπροσωπεύει μια μεγάλη πρόκληση για την κοινωνία. Αποτελεί μια δοκιμασία για το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα και απαιτεί από την κοινωνία να δείξει και να αναπτύξει την ικανότητά της για προσαρμογή και ανανέωση. Ένα είναι σίγουρο ότι μετά το τέλος της οικονομικής κρίσης πολλά θα έχουν αλλάξει και ελπίζουμε ότι οι αλλαγές για τη χώρα μας θα είναι προς το καλύτερο για την πρόοδο και την εξέλιξη της. Η κρίση αυτή είναι πολύ πιο δύσκολα διαχειρίσιμη μέσα στις οικογένειες γιατί τα μέλη της βρίσκονται αντιμέτωπα με μια πραγματικότητα πολύπλοκη και πολυδιάστατη η οποία επιβάλλεται από έξω και δεν παράγεται ενδοοικογενειακά. Επιπλέον, πρόκειται για κρίση την οποία δεν μπορούν να κατανοήσουν πλήρως σε όλες τις διαστάσεις της και έτσι αισθάνονται όλο και πιο ανήμποροι να ανταποκριθούν γενικότερα στις απαιτήσεις αυτών των αλλαγών. Επίσης άλλες επιπτώσεις της κρίσης είναι η ταχεία μετάδοση της κρίσης σε άλλες χώρες της Ε.Ε, πρόσθετα μέτρα λιτότητας και επιστροφή ύφεσης στην Ε.Ε, κλονισμός εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και αμφιβολίες για

συνέχιση παγκόσμιας ανάκαμψης. Δηλητηρίαση διακρατικών σχέσεων εντός και εκτός Ε.Ε, νέα αμφισβήτηση βιωσιμότητας της ΟΝΕ, εξασθένηση λαϊκής υποστήριξης της Ε.Ε. Βέβαια εκτός από τις αρνητικές συνέπειες θα δούμε παρακάτω και κάποιες θετικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Μερικές από τις θετικές συνέπειες της κρίσης είναι: Χρήσιμο ξυπνητήρι για τις αγορές που οδήγησε σε καλύτερη αποτίμηση κινδύνων. Σημαντικά αυξημένος ρόλος της ΕΚΤ, αναγνώριση ανάγκης ανακεφαλαίωσης τραπεζών και κοινού ταμείου εγγύησης καταθέσεων και εξυγίανσης τραπεζικού συστήματος.

1.4 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ

Όπως φαίνεται από τα στοιχεία, η πραγματική πτώση του εισοδήματος της αγοραστικής δύναμης έχει πια αγγίξει την μεγάλη πλειονότητα, και οι καταναλωτές προχωρούν σε πολύ περισσότερες από τις πρώτες περικοπές που είχαμε παρατηρήσει πιο παλιά. Πέρα από τις προφανείς δαπάνες διασκέδασης έξω από το σπίτι, ένδυσης διακοπών και άλλων συναφών δαπανών, οι μειώσεις εξόδων προχωρούν και σε είδη που μπορούν να χαρακτηριστούν πιο ζωτικά και πρώτης ανάγκης, όπως τα είδη σουπερμάρκετ, τα τρόφιμα, οι οικιακοί λογαριασμοί, και άλλες. Αυτό που σίγουρα έχει προκαλέσει η συνεχιζόμενη οικονομική κρίση στους Έλληνες καταναλωτές, είναι μια εντελώς διαφορετική νοοτροπία σε σχέση με τις δαπάνες και την κατανάλωση, με μεγάλη σημασία στο κατά πόσον θα κάνουν μια αγορά ή όχι, και εφόσον αποφασίσουν ότι θα την κάνουν, δίνουν πολύ περισσότερη προσοχή στην τιμή αυτή καθεαυτή, ενώ συνεχώς

αναζητούν την καλύτερη δυνατή εναλλακτική λύση. Δεν λείπουν και τα πιο στενάχωρα παραδείγματα όπως στην προσπάθεια να μην περικόψουν τα απαραίτητα, αλλάζουν συχνά τον τρόπο ζωής τους. Για παράδειγμα, ορισμένες οικογένειες που νοικιάζουν κατοικία μετακομίζουν σε φτηνότερο σημείο ή σε κατοικία με χαμηλότερα έξοδα συντήρησης και ενοίκιο ή επιστρέφουν στον τόπο καταγωγής τους μόνιμα το οποίο θα το αναλύσουμε πιο κάτω. Δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που λόγω ανεργίας αναγκάστηκαν να πουλήσουν την κατοικία τους ή να υπάρχει κίνδυνος κατάσχεσής της.

1.5 ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ

Μέσα σε όλη την φάση της κρίσης και σε αυτούς του παράγοντες που τους επηρέασε αυτή, ανήκει και η καταναλωτική συμπεριφορά που δεν θα μπορούσε να ξεφύγει αφού μειώθηκαν οι δαπάνες για αγορές και γενικά για έξοδα. Αλλά παρατηρείτε και αλλαγή προτιμήσεων, καθώς για να διαφυλάξουν τα χρήματά τους επιλέγουν πιο φθηνά.

Παράγοντες που επηρεάζουν την καταναλωτική συμπεριφορά είναι: **Πολιτιστικοί-Κοινωνικοί- Δημογραφικοί-Ψυχολογικοί παράγοντες** παρατηρείτε μείωση του αριθμού των επισκέψεων στα καταστήματα, μείωση των δαπανών σε αρκετές κατηγορίες προϊόντων, υποκατάσταση των επώνυμων προϊόντων από προϊόντα ιδιωτικής επωνυμίας, αυστηρότερος προγραμματισμός των προσωπικών και οικογενειακών εξόδων, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων εκτός σπιτιού όπως οι διακοπές, η διασκέδαση και το φαγητό. Όλα αυτά έρχονται σε αντίθεση αφού ζούσαμε με ένα (μοντέλο ζωής) που κυριάρχησε τα είκοσι χρόνια που προηγήθηκαν της κρίσης, σύμφωνα με το οποίο οι Έλληνες πολίτες όριζαν τη ζωή τους με βάση την καταναλωτική τους δυνατότητα και όχι την πραγματική οικονομική τους κατάσταση. Ξαφνικά καλούνται να αντιμετωπίσουν με δραματικά μειωμένα εισοδήματα, υπέρογκα δάνεια, φουσκωμένους λογαριασμούς, υψηλά φορολογικά έξοδα, και τελικά, ένα ταχύτατα αυξανόμενο κόστος ζωής. Επίσης τα γεγονότα πολιτικών και εταιρικών σκανδάλων έχουν ενισχύσει τη δυσπιστία και το σκεπτικισμό των ελλήνων καταναλωτών απέναντι στις προσπάθειες του μάρκετινγκ. Οι εταιρείες πρέπει να κατανοήσουν ότι οι πελάτες τους αξιολογούν πλέον τις καταναλωτικές τους προτεραιότητες και προσπαθούν να προσδιορίσουν το τι είναι πιο σημαντικό για αυτούς στη εποχή της κρίσης. Στις τρέχουσες συνθήκες ο επαναπροσδιορισμός της αξίας των προϊόντων και των υπηρεσιών φαίνεται να αποτελεί σημαντικότερο παράγοντα στην τελική καταναλωτική επιλογή, ενώ η πίστη στη μάρκα και η αγορά των γνωστών προϊόντων τείνουν να γίνουν όλο και πιο ασταθείς παράγοντες προσδιορισμού της τελικής αγοραστικής απόφασης. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι οι πιο πάνω αντιλήψεις και συμπεριφορές εκδηλώνονται από

όλους τους καταναλωτές ανεξαρτήτως εισοδηματικής κατηγορίας πλέον αφού η κρίση έχει αγγίξει την τσέπη όλων των ελλήνων. Εάν μπορούσαμε να αναφέρουμε επιγραμματικά όλα τα παραπάνω που αναλύσαμε θα λέγαμε πως η καταναλωτική συμπεριφορά επηρεάζεται από διάφορους καθοδηγητές κοινής γνώμης, από τα ΜΜΕ, από ψυχολογικούς παράγοντες όπως είναι η πίεση και το άγχος η ανασφάλεια και ο φόβος.

1.6 ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Επιστημονικές μελέτες από τον χώρο του μάρκετινγκ έχοντας εξετάσει τις συνέπειες από τις μειώσεις προϋπολογισμών μάρκετινγκ σε περιόδους κρίσης, δείχνουν με ακρίβεια ότι η μείωση του προϋπολογισμού μάρκετινγκ με σκοπό τη βραχυχρόνια ανακούφιση της εταιρείας είναι αυτή που της στερεί τη δυνατότητα της ρευστότητας μακροχρόνια. Το παραπάνω συμβαίνει επειδή οι δαπάνες του μάρκετινγκ που κατευθύνονται στην επικοινωνία των προϊόντων αλλά και στην εξυπηρέτηση των πελατών, επιτρέπουν σε μια εταιρεία να μειώσει με πιο αργούς ρυθμούς τις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών της σε μια περίοδο που οι ανταγωνιστές όμως ρίχνουν τις τιμές απότομα μειώνοντας έτσι την ρευστότητα τους, αλλά και να διατηρήσει τους πλέον κερδοφόρους πελάτες. Οι εταιρείες που επιβιώνουν σε περιόδους κρίσης αντιλαμβάνονται όχι μόνο τις απειλές αλλά και τις ευκαιρίες που υπάρχουν. Συγκεκριμένα, όταν υπάρχει ύφεση οι πελάτες είναι πιο πρόθυμοι να επανεξετάσουν τις καταναλωτικές επιλογές τους ξεκινώντας εκ νέου την αξιολόγηση εναλλακτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Επιπλέον, η ύφεση είναι πιθανό να αυξήσει την αποδοτικότητα των προωθητικών ενεργειών. Αυτό συμβαίνει επειδή η πλειοψηφία των πιο αδύναμων εταιρειών περικόπτουν την διαφημιστική τους δαπάνη με αποτέλεσμα να μειώνεται δραματικά ο συνωστισμός των διαφημιστικών μηνυμάτων γεγονός που κάνει τους καταναλωτές περισσότερο δεκτικούς στα μηνύματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ, ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΚΑΙ ΛΥΣΗ

Για πρώτη φορά η Ελλάδα βρίσκεται στην κατάσταση μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Διανύουμε μια πολύ δύσκολη εποχή. Ο πληθωρισμός της ευρωζώνης υπερδιπλασιάστηκε. Η ακρίβεια έγινε το πλέον κοινωνικό πρόβλημα για όλες τις χώρες. Η ανεργία απειλεί σοβαρά τις κοινωνίες. Οι ρυθμοί ανάπτυξης της Ε.Ε. μειώθηκαν. Η οικονομία δεν αποτελεί μεμονωμένη υπόθεση. Είναι συνδεδεμένη με την πολιτική, με την ανθρώπινη φύση και με το τι θεωρείται σωστή συμπεριφορά. Σήμερα δύσκολα μπορεί να υπάρξει λύση από τις αγορές και από το κράτος ξεχωριστά. Τα πραγματικά όμως προβλήματα της κρίσης είναι τα υψηλά επιτόκια, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών στα διάφορα προϊόντα αλλά και η άνοδος των τιμών των καυσίμων. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, με αποτέλεσμα την πτώση των κύκλων των εργασιών. Η ελληνική οικονομία εγκλωβίστηκε στην οικονομική ύφεση. *”Έτσι, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, το πρώτο τρίμηνο του 2009 χάθηκαν 70.000 θέσεις εργασίας, ενώ, παρά τα 28 δισ. ευρώ που δόθηκαν στις τράπεζες, η ρευστότητα δεν πέρασε στις επιχειρήσεις. Οι σφραγισμένες επιταγές έχουν ξεπεράσει τα 1,7 δισ. Ευρώ*(ΠΗΓΗ ΒικιΒιβλία). Μέσα σε όλη αυτή την τρελή πορεία της κρίσης, τα αποτελέσματα δεν ήταν καθόλου θετικά. Ο πανικός εδραιώθηκε καλά μέσα στα κεφάλια των ανθρώπων, οι

συζητήσεις στους διάφορους δρόμους είχαν το ίδιο θέμα. Η τρομοκρατία των Μ.Μ.Ε έπαιξε καθοριστικό παράγοντα αφού άνθρωποι με χρέη απελπίστηκαν και στο τέλος δεν άντεξαν και αυτοκτόνησαν, μάλιστα πόσα άλλα θα έγιναν και απλά δεν τα έχουμε μάθει. Μελέτες έδειξαν ότι η κρίση οδηγεί σε ανεργία ως αποτέλεσμα την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και γίνεται πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές. Με βάση κάποιες ενδείξεις η ανεργία έχει άμεση σχέση με την κατανάλωση αλκοόλ ημερησίως, την ενδοοικογενειακή βία αλλά και την μείωση των τροχαίων ατυχημάτων αφού οι κάτοχοι λόγω οικονομίας κάνουν την ίδια χρήση που έκαναν πιο παλιά.

Επίσης σύμφωνα και με άλλες μελέτες αποτέλεσμα της κρίσης είναι και διάφορες ασθένειες αφού λόγω οικονομικής στενότητας, οι άνθρωποι μεταφέρονται σε περιοχές με υποβαθμισμένο περιβάλλον, και αναγκάζονται να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα και κάτω από ανάλογες συνθήκες. Οι

περισσότεροι υποστηρίζουν ότι το πράγμα φάνηκε από το 2008, έπειτα ήρθαν οι πρώτες μειώσεις εισοδήματος οι επιχειρήσεις δεν έκαναν επενδυτικά σχέδια, το 2009 που ήταν η χειρότερη χρονιά των τραπεζών οι κυβερνήσεις καπιταλιστικών χωρών χρηματοδότησαν τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με αποτέλεσμα τη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους. 28 δις δόθηκαν στην Ελλάδα για βοήθεια του τραπεζικού συστήματος, τέλος υπάρχει και η άποψη πως λόγω κρίσης ένα μέρος του ιδιωτικού χρέους μετατράπηκε σε δημόσιο χρέος. Αφού αναφέραμε παραπάνω τα αποτελέσματα που επέφερε η οικονομική κρίση, τώρα θα δούμε τρόπους αντιμετώπισης της κρίσης. Είναι απόλυτα λογικό πως η αντιμετώπιση της κρίσης είναι πολύ δύσκολο θέμα και επίσης όλοι οι τρόποι αντιμετώπισης εννοείτε πως αξιολογούνται για το πόσο αποτελεσματικοί και αποδοτικοί είναι. Δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες δόθηκαν για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες δεν ήταν πρόθυμες να αλληλοδανειστούν. Όμως η πορεία προς την ομαλότητα στις αγορές χρήματος ήταν αρκετά αργή και πολύ εύθραυστη, η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ βοήθησαν στην στήριξη της οικονομίας μέσω της υιοθέτησης «πακέτων» ώστε η οικονομική πολιτική να δράσει στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα. Κάποια από αυτά τα πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ιαπωνία, του Ηνωμένου Βασιλείου, ακόμη και της Κίνας. Υπάρχουν τώρα δύο περιπτώσεις για τις δημοσιονομικές κινήσεις. Η μια πλευρά υποστηρίζει ότι γενικές και εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να

αποφύγουμε την ύφεση. Με βάση αυτή την άποψη, ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις πολύ αργά και πολύ λίγο. Από την άλλη πλευρά θεωρείτε ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα κράτη έτσι σε κάθε περίπτωση οι δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι έγκαιρες, προσωρινές και στοχευμένες. Για την άσκηση επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας. Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να βοηθήσει να εξέλθει η χώρα από την παρούσα κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη σωστών επενδυτικών σχεδίων, ώστε η υλοποίηση των σχεδίων αυτών να έχει άμεσα αποτελέσματα.

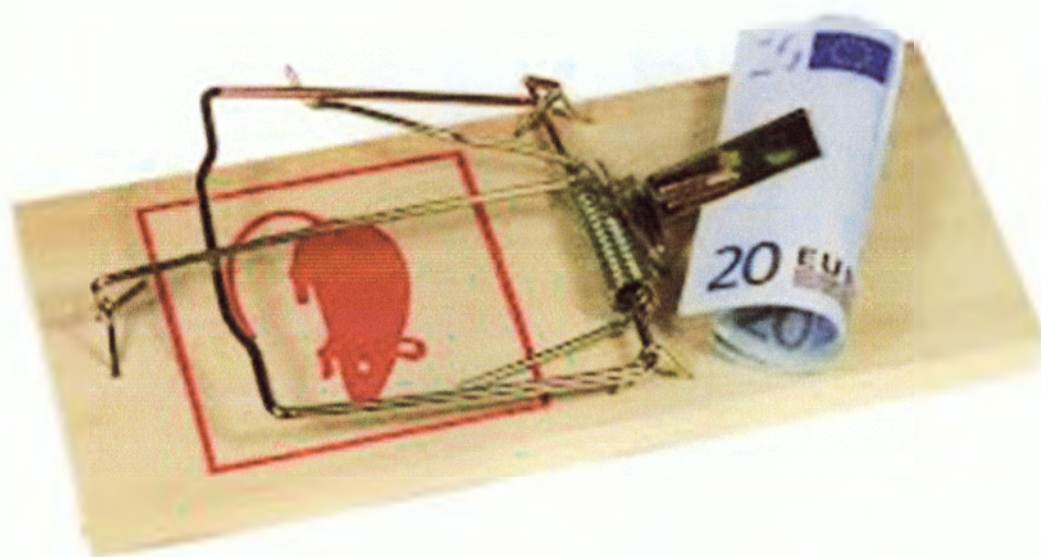

Επίσης υπάρχει πολύ μεγάλος κίνδυνος της γρήγορης επιλογής δημόσιων επενδύσεων με βάση τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, με αβέβαιο αποτέλεσμα βραχυχρόνιο ή μακροχρόνιο για την κοινωνία. Στη φάση αυτή στην Ελλάδα οι ήδη επενδύσεις που συνδέονται με το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και τις Συμπράξεις Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, αποτελούν την ικανή ασφαλιστική δικλείδα. Όμως λόγω της γρήγορης αύξησης τους μπορεί να υποβαθμιστεί η ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων. Κυριαρχεί η σκέψη ότι η κρίση μπορεί να γίνει αφορμή για εντατικοποίηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων. Βέβαια όλες αυτές οι μεταρρυθμίσεις δεν σημαίνει ότι είναι και εύκολο να πάνε μπροστά σε περιβάλλον κρίσης λόγω των ανύπαρκτων δημοσιονομικών περιθωρίων. Υπάρχουν βέβαια και μεταρρυθμίσεις που έχουν πιο πολλές πιθανότητες να πάνε μπροστά όταν έχουν σκοπό το κοινωνικό σύνολο που σε περίπτωση κρίσης γίνεται πολύ πιο αντιληπτό και με μεγαλύτερη πίεση όσον αφορά το τι πρέπει να γίνει. Όσον αφορά τώρα την λύση της οικονομικής κρίσης μπορούμε να πούμε ότι η αποπληρωμή του χρέους έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ελλείμματος. Επίσης μπορούμε να δούμε ότι με πρωτογενές έλλειμμα τέτοιου μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι ανέφικτη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο στην περίπτωση που σταματήσει να δημιουργείτε πρωτογενές χρέος. Πρέπει να δημιουργηθεί πρωτογενές πλεόνασμα. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων, το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα είναι ίσο με τις πληρωμές των τόκων του

χρέους το χρέος θα παραμένει σταθερό. Επιθυμητά αποτελέσματα μπορούμε να έχουμε ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αν το ΑΕΠ στη χώρα μας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς άλλη αλλαγή στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα είχε να αντιμετωπίσει πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Μπορεί να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος εάν προχωρήσει σε περισσότερες εξαγωγές από τις εισαγωγές. Η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι εξάγει έτσι λοιπόν απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας για να υπερβούν οι εξαγωγές από τον αριθμό των εισαγωγών. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι η μίξη υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Όλος αυτός ο συνδυασμός αποτελεί αιτία για το ότι η Ελλάδα δανείζεται μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια. Αυτό που λέμε λύση της οικονομικής κρίσης για τον κάθε Έλληνα πολίτη είναι κάτι διαφορετικό από άνθρωπο σε άνθρωπο. Αυτό γιατί άλλοι είναι υπέρ στην μονιμότητά τους στο δημόσιο, ενώ άλλοι στο να απολυθούν πολλοί από αυτό, άλλοι ζητούν να μην πληρώνουμε τόσους φόρους, άλλοι ζητούν να σταματήσει αυτή η μαζική ταραχή που έχει κυριεύσει αρκετούς και έχουν εγκλωβιστεί μέσα στους τοίχους του σπιτιού τους. Τα ΜΜΕ είτε είναι φιλοκυβερνητικά είτε λαϊκίζουν, η ενημέρωση είναι ελλιπής και πολύ συχνά στηρίζεται σε μισές αλήθειες και μεγάλα ψέματα. Κάνοντας δύσκολο πολύ το να υπάρχει μια σταθερή άποψη αφού όλο αυτό το σκηνικό προκαλεί μεγάλη σύγχυση στα κεφάλια

των ανθρώπων. Πολλές πηγές υποστηρίζουν ότι πάνω από το 50% του χρέους δεν θα αποπληρωθεί ποτέ, λόγω του ότι και αν ακόμη είχαμε πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, το πλεόνασμα αυτών δεν θα μπορούσε ποτέ να καλύψει τον ρυθμό αύξησης του χρέους λόγω των υψηλών επιτοκίων.

2.2 Η ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΚΑΙ ΠΑΚΕΤΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Με τον όρο μνημόνιο οι ειδικοί εννοούν την έκθεση με ειδική αναφορά σε συγκεκριμένη υπόθεση. Σχετίζεται εννοιολογικά με την λέξη μνήμη, ως μνημόνιο εννοείται οποιοδήποτε έγγραφο ή άλλο μέσο που βοηθά τη μνήμη για την καταγραφή γεγονότων. Πιο τυπικά το μνημόνιο περιέχει τις πληροφορίες για την παρούσα κατάσταση. Περιέχει επίσης περίληψη των

υπέρ και κατά επιχειρημάτων αλλά και την προτεινόμενη απόφαση. Είναι πολύ σημαντικό γιατί καθορίζει τις ευθύνες των περιλαμβανόμενων μερών με βάση την συμφωνία που έχει γίνει, παρέχει το γενικό πλαίσιο και το κύρος της συμφωνίας ξεκαθαρίζει επίσης τους όρους αλλά και τα ζητήματα συμμόρφωσης γενικά.

Είδη μνημονίου:

Το δικαστικό μνημόνιο

Το μνημόνιο συμφωνίας

Το εταιρικό μνημόνιο

Το μνημόνιο συνεννόησης αλλά και μνημόνιο συμφωνίας

Το Προεδρικό μνημόνιο. Στις 3 Μαΐου του 2010 η Ελλάδα ζητά €80δισ από τις άλλες χώρες του Ευρώ και €30δισ από το ΔΝΤ. Το παραπάνω συνόδευαν τρία μνημόνια:

Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής

Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (ΤΜΣ) και

Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΣΠΟΠ).

Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της ΕΕ της ΕΚΤ και του ΔΝΤ, αυτή που συνήθως αποκαλούμαι "Τρόικα", η οποία είναι υπεύθυνη για την αξιολόγηση, την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής αλλά και για το αν τηρούνται οι όροι του Μνημονίου.

Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Τέλη Ιανουαρίου του 2010 ο πρωθυπουργός της Ελλάδας βρισκόταν στην Ελβετία για το παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ. Κατά την εξέλιξη αυτού δέχτηκε πολλές και έντονες πιέσεις από τους ξένους ηγέτες για να εφαρμοστούν γρήγορα τα μέτρα. Μετά την επιστροφή του από το ταξίδι, η κυβέρνηση ανακοίνωσε τα μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιείχαν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων, περικοπές υπερωριών. Η ανακοίνωση αυτή όπως ήταν φυσικό έφερε πολλές αντιδράσεις και μια αρχή απεργιών. Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων, μέσα σε όλη αυτή την φάση άρχισε να ακούγεται αρκετά συχνά η περίπτωση της χρεοκοπίας. Για την αποφυγή του ενδεχομένου αυτού η κυβέρνηση πήρε στις 3 Μαρτίου νέα μέτρα πιο σκληρά. Μερικά από αυτά τα μέτρα που είναι:

Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα.

Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου.

Μείωση 7% στους μισθούς υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ.

Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%.

Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης.

Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν όπως ήταν φυσικό τις αντιδράσεις του κόσμου με αποτέλεσμα μεγάλες απεργίες και πορείες 5 και 11 Μαρτίου. Η Ελλάδα δεν κατάφερε δυστυχώς να βελτιώσει την θέση της παρά την λήψη των μέτρων που πήρε, αυτό είχε ως συνέπεια ζητήσει την βοήθεια

του ΔΝΤ και της ΕΚΤ, οι οποίες συγκρότησαν μαζί έναν μηχανισμό στήριξης για την Ελλάδα. Η Ελλάδα υπόγραψε μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ για τα μέτρα που θα παρθούν, για να τεθεί σε λειτουργία ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα αυτά προέβλεπαν:

«Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρης κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές

αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.

περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.

Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).

Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%

Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων

Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων»(πηγή βικιπαιδεια, ελληνική κρίση χρέους 2010-2013).

Αλλαγές υπήρξαν επίσης στα εργασιακά με αύξηση των απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα

όρια ηλικίας συνταξιοδότησης για τις γυναίκες στον δημόσιο τομέα στα 65 τους χρόνια. 23 Οκτωβρίου έγινε σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την δημιουργία ενός οριστικού πλάνου αντιμετώπισης της κρίσης μέσα στις χώρες του ΕΥΡΩ. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία στις 27 Οκτωβρίου και απαιτούσε κούρεμα κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο, ύψους 130 δις €.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ3

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ

Όσο πιο εφιάλτης γίνεται το θέμα της κρίσης και της ύφεσης τόσο περισσότεροι Έλληνες φεύγουν από τα μεγάλα αστικά κέντρα προς την επαρχία που πριν χρόνια εγκαταστάθηκαν εκεί για την εύρεση εργασίας. Άνθρωποι που πριν χρόνια έβλεπαν την επαρχία ως κάτι το πρωτόγονο και υποανάπτυκτο τώρα θεωρούν τον εαυτό τους τυχερό γιατί αυτή η δυνατότητα της επαρχίας τους δίνει ένα χέρι βοήθειας μέσα σε όλο αυτόν τον πόλεμο. Διάφορες κατηγορίες όπως είναι οι άνεργοι οι οικογένειες αλλά και νέοι άνθρωποι απολυμένοι και μη που δεν βλέπουν καμία προοπτική στις μεγάλες πόλεις μετακομίζουν στην επαρχία για καλύτερες συνθήκες ζωής και εργασίας. Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός ανθρώπων φαίνεται αλλάζει επαγγελματική ταυτότητα και να στραφεί προς τη γεωργία, τις καλλιέργειες, την κτηνοτροφία, άλλοι, αφού έκλεισαν οι επιχειρήσεις που δούλευαν τόσα χρόνια και ίσως να είναι σε άσχημη οικονομική κατάσταση κυνηγούν απλά το μεροκάματο στα χωράφια. Ο πρωτογενής τομέας είναι από τους λίγους που κερδίζουν έδαφος, 60.000 θέσεις εργασίας μεταξύ 2008 και 2011 που σύμφωνα με διάφορες μελέτες κατέλαβαν Έλληνες και όχι εργάτες από άλλες χώρες. Άλλη μια περίπτωση σαν την παραπάνω παρατηρείτε στα κτηματομεσιτικά γραφεία. Λένε ότι παρατηρείται άνοδος της ζήτησης για σπίτια στην επαρχία αφού οι τιμές είναι πιο ελκυστικές. Έτσι πολλοί άνθρωποι πωλούν τις κατοικίες τους στις μεγαλουπόλεις για να αγοράσουν ή να ενοικιάσουν κάποια στο χωριό. Όποιοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό, δεν είναι μόνο

άνθρωποι που έκαναν την συγκεκριμένη κίνηση για να βρουν καλύτερη δουλειά αλλά είναι και άνθρωποι που αποφασίζουν να μετακομίσουν στην επαρχία για να έχουν καλύτερη ποιότητα ζωής. Μια ζωή μακριά από τα αστικά κέντρα, από το τσιμέντο την ρύπανση και τον θόρυβο. Υπάρχει και άλλη μια κατηγορία οι λεγόμενοι νεόπτωχοι οι οποίοι δεν έχουν άλλη επιλογή από την επιστροφή στο χωριό όπου εκεί το κόστος ζωής είναι σαφώς μικρότερο. Για αυτούς που επέλεξαν την επαρχία για καλύτερη ποιότητα ζωής μπορούμε να πούμε ότι όντως στην επαρχία οι ρυθμοί ζωής είναι πολύ πιο χαλαροί και πιο ανθρώπινοι. Ο άνθρωπος εκεί ζει πιο αρμονικά και με σαφώς λιγότερο άγχος. Οι πρώτες κουβέντες ανθρώπων που λόγω κρίσης επέστρεψαν στα χωριά τους είναι για το πόσο ηρέμισαν και ότι ακόμα και να χειροτερέψουν τα πράγματα πιο πολύ τουλάχιστον δεν θα τους λείψει το πιάτο με το φαγητό. Αφού και οι ίδιοι πλέον ασχολούνται με την γή τους και πολλά από τα προϊόντα που π.χ. στην Αθήνα έπρεπε να τα αγοράζουν κάθε τόσο τώρα τα παράγουν αυτοί. Πλέον όλο και περισσότεροι άνθρωποι επιστρέφουν στα παραδοσιακά επαγγέλματα και κυρίως στη φύση. Τα αγροτικά επαγγέλματα καθώς και η ενασχόληση με την γη πήραν τη σκυτάλη από τα επαγγέλματα όπως είναι οι θέσεις γραφείου και σηματοδοτούν την επιστροφή στη φύση και στην επαρχία. Εδώ γίνεται λόγος για αντίστροφη μετανάστευση από αυτή που γνωρίζαμε της αστυφιλίας, καθώς πλέον στις μέρες μας η επαρχία προσφέρει καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης με χαμηλότερο κόστος ζωής και πιο ανθρώπινες συνθήκες. Μπορούμε να καταλάβουμε πολύ εύκολα την προφανή αυτή μεταστροφή της μεσαίας αστικής τάξης προς τον πρωτογενή τομέα τον οποίο οι πρόγονοι πολλών εγκατέλειψαν για να έρθουν στις μεγαλουπόλεις κατά τα μεγάλα κύματα αστυφιλίας των

προηγούμενων δεκαετιών. Πολλά παραδείγματα υπάρχουν από νέες δουλειές όπως η εκτροφή σαλιγκαριών, επίσης πωλούνται φάρμες έτσι αρκετοί έχουν τα ζώα τους αλλά και μικρές καλλιέργειες και παράγουν δικά τους προϊόντα όπως λάχανο, μαρούλι, ντομάτα κ.α. Το ιντερνέτ πλέον παρέχει από την πιο μικρή έως την πιο μεγάλη γνώση πάνω σε θέματα του αγροτικού τομέα. Βέβαια πέρα από όλο αυτό το τρομοκρατικό που υπάρχει σε σχέση με τις δουλειές και με την οικονομική κατάσταση κάθε οικογένειας υπάρχουν και άνθρωποι που μετακομίζουν στην επαρχία για να έχουν καλύτερη ποιότητα ζωής με την επιθυμία να ζουν μακριά από τα αστικά κέντρα. Εδώ παρατηρούνται δυο κατηγορίες ανθρώπων που εγκαταλείπουν τις μεγάλες πόλεις για να πάνε στην επαρχία. Στην πρώτη υπάρχουν αυτοί οι άνθρωποι που στόχος τους είναι η ποιότητα ζωής και το να έρθουν πιο κοντά με τον παράγοντα φύση. Στη δεύτερη ανήκουν αυτοί που έκαναν

ανοίγματα οικονομικά πριν από την κρίση όπως δάνεια κ.α και δυστυχώς τώρα δεν μπορούν να τα πληρώσουν είτε γιατί μειώθηκε ο μισθός είτε απολύθηκαν. Οπότε δεν έχουν άλλη επιλογή παρά από το να γυρίσουν στα χωριά, αφού εκεί το κόστος ζωής είναι πολύ μικρότερο. Να αναφέρουμε ένα παράδειγμα, συγκεκριμένα στην Μεσσηνία, ο χειμώνας του 2013 έφερε στην περίοδο των ελιών πολλούς ανθρώπους από την Αθήνα σε διάφορα χωριά του νομού χωρίς να έχουν κάποια σχέση με αυτά, να μένουν το βράδυ στα αυτοκίνητά τους και το πρωί να δουλεύουν μεροκάματο.

Κεφάλαιο 4

4.1 Ως συνέπεια της κρίσης και της κακής διακυβέρνησης η άνοδος της ακροδεξιάς

Η άνοδος ακροδεξιών και φασιστικών ιδεών, πρακτικών και σχημάτων εμφανίζεται ιστορικά σε περιόδους κρίσης και συνήθως οικονομικής κρίσης. Οι συνθήκες που δημιουργούν αυτά τα φαινόμενα είναι βέβαια κοινωνικές, αλλά ευνοούνται καθοριστικά όταν συμπίπτουν χρονικά με έλλειψη δημοκρατίας, ελλιπή κατανόηση και υποτίμησή τους και ανυπαρξία μιας πειστικής, ενωτικής, ξεκάθαρης και κοινωνικά δίκαιης πολιτικής εξόδου από τη κρίση. Η σημερινή ιστορική συγκυρία χαρακτηρίζεται αναμφισβήτητα από την οικονομική κρίση, που καθορίζεται από την πρωτοφανή στα μεταπολεμικά χρονικά νεοφιλελεύθερη επιθετική πολιτική του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, το οποίο είναι τμήμα της κυρίαρχης τάξης. Η νεοφιλελεύθερη αυτή πολιτική οδηγεί σε μια άνευ προηγουμένου ανακατανομή του πλούτου, αφαιρώντας εισοδήματα από τους μισθωτούς και μικρομεσαίους, αυξάνοντας την ανεργία και φτώχεια και συγκεντρώνοντας οικονομική και πολιτική δύναμη στα χέρια των ολίγων και κυρίως αυτών που συνδέονται με το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο. Η δημιουργία ακραίας οικονομικής ανισότητας και συγκέντρωσης του πλούτου σε λίγα χέρια οδηγεί αναπόφευκτα και σε συγκέντρωση της πολιτικής εξουσίας σε λίγα χέρια και άρα, σε υποχώρηση κάθε έννοιας δημοκρατίας. Αυτό δεν είναι καινούργια ανακάλυψη. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε δεδομένο ότι η δημοκρατία πρέπει να είναι πλήρως συμμετοχική, να αποβλέπει στο κοινό καλό και ότι για να το επιτύχει, οφείλει να εξασφαλίζει σχετική ισότητα,

λελογισμένη και επαρκή ιδιοκτησία και διαρκή ευημερία για τον καθένα. Με άλλα λόγια, ο Αριστοτέλης είχε την αίσθηση ότι αν έχεις ακραίες καταστάσεις φτώχειας και πλούτου, δεν μπορείς να μιλάς σοβαρά για δημοκρατία. Η κοινωνικά δίκαιη αντιμετώπιση των οικονομικών, κοινωνικών, αλλά και περιβαλλοντικών επιπτώσεων της σημερινής οικονομικής κρίσης, μπορεί να επιτευχθεί μόνον από μια κοινωνική συμμαχία όλων όσων πλήττονται από την νεοφιλελεύθερη πολιτική του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Αυτή η κοινωνική συμμαχία περιλαμβάνει τους μισθωτούς δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, αγρότες, ανέργους, αυτοαπασχολούμενους, μικρομεσαίους επιχειρηματίες, οι οποίοι έχουν κοινά συμφέροντα σε αυτήν τη φάση της κρίσης και που μόνον αυτή η συμμαχία μπορεί να οδηγήσει σε μια εναλλακτική και κοινωνικά δίκαιη έξοδο από την κρίση. Όλες οι πρόσφατες κάθε είδους εκλογές και όλες ανεξαιρέτως οι δημοσκοπήσεις αποδεικνύουν ότι η συντριπτική κοινωνική πλειοψηφία δεν θεωρεί ότι μπορεί να εκπροσωπηθεί πολιτικά ούτε από τα κόμματα του κάθε είδους νεοφιλελευθερισμού. Η αποφυγή του ενδεχόμενου να συνεχίσει να απέχει η κοινωνική πλειοψηφία και άρα να αποφασίζει η μειοψηφία αλλά και του ενδεχόμενου να εκφρασθεί από ακροδεξιές και φασιστικές λύσεις, μπορεί να εξασφαλισθεί μόνο με την ανάδειξη μιας πολιτικής για την κοινωνικά δίκαιη έξοδο από την κρίση, που με τις σημερινές συνθήκες για να είναι πειστική χρειάζεται να είναι ενωτική. Χρειάζεται επίσης, να είναι ξεκάθαρο ότι η οποιαδήποτε προσπάθεια επιβολής μιας κοινωνικής αλλαγής χωρίς τη συνειδητή συμμετοχή της συντριπτικής πλειονότητας της κοινωνίας υπονομεύει και τελικά ακυρώνει το όραμα μιας δίκαιης κοινωνίας.

4.2 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Καθημερινά όλο και περισσότερες ειδήσεις από ολόκληρο τον κόσμο φανερώνουν ότι η αρχική υποψία πολλών πώς η οικονομία δεν μπορεί να κάνει παραχωρήσεις για το περιβάλλον είναι πια πραγματικότητα. Τα μέσα ενημέρωσης στην πλειοψηφία τους συνδέουν τις κλιματικές αλλαγές και την περιβαλλοντική καταστροφή της οποίας όλο και περισσότερες συνέπειες έρχονται καθημερινά στο φως με την οικονομική κρίση.

Εν τέλει το περιβάλλον μπαίνει σε δεύτερη μοίρα και αυτό αποδεικνύεται περίτρανα και από τις πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται παγκοσμίως. Οι επιπτώσεις των κλιματικών αλλαγών φαίνεται ότι δεν μπορούν να συγκινήσουν κανέναν από μόνες τους, ιδιαίτερα τους τελευταίους μήνες στους οποίους η παγκόσμια οικονομική κρίση επιφέρει πρωτόγνωρες η και άγνωστες για δεκαετίες καταστάσεις σε ανεπτυγμένες ή μη περιοχές του πλανήτη. Αυτή άλλωστε ήταν και η βασική γραμμή της νέας «πράσινης» πολιτικής: ότι η περιβαλλοντική πολιτική θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση της ύφεσης. Την ίδια στιγμή, οι εταιρίες που αναπτύσσονται στον τομέα του λιθάνθρακα μάλιστα αναφέρουν μέσω ενός βομβαρδισμού τηλεοπτικών σποτ και άλλων καταχωρίσεων ότι ο λιθάνθρακας είναι «καθαρή μορφή» ενέργειας. Αντιστοίχως η δημόσια συζήτηση για την

ενέργεια στην Βρετανία, η οποία έχει πάρει την μορφή αντιπαράθεσης κινείται μέσω των οικονομικών δεικτών, στο επίκεντρο βρίσκονται οι πιθανές νέες θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν, αλλά και το ποιοι θα ζημιωθούν ή θα επωφεληθούν οικονομικά από το παιχνίδι αυτό.

4.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Σε λιγότερο από τρία χρόνια λοιπόν έγιναν πολλές προσπάθειες ώστε η λεγόμενη πολιτική των μνημονίων να γίνει κάπως νόμιμη στην συνείδηση των πολιτών μέσα από το επιχείρημα περί της ιδιαίτερης ελληνικής παθογένειας. Σε διάφορες δημόσιες αναλύσεις το τελικό συμπέρασμα υπέρ των προγραμμάτων βίαιης δημοσιονομικής προσαρμογής ερχόταν έπειτα από πυρά κατά του παρασιτικού και ανεύθυνου τρόπου ζωής των προηγούμενων δεκαετιών η οποία κατάσταση είχε παραγίνει. Έτσι, μια πολύ συγκεκριμένη οικονομική και κοινωνική πολιτική, αυτή δηλαδή η οποία ακολουθείται από τα κυβερνητικά σχήματα όλης της περιόδου, καλύφθηκε συστηματικά πίσω από φράσεις για την αναμόρφωση ηθών και νοοτροπιών. Απέναντι μάλιστα στις φωνές των αντιδρώντων και στις πάρα πολλές κοινωνικές διαμαρτυρίες, ένα τμήμα των οικονομικά καταξιωμένων που θεωρείτε αλλιώς και ως ελίτ φάνηκε να προτάσσει τον ιδεαλισμό της θυσίας και της καρτερίας ώσπου να υπάρξει κάποιο φως στον ορίζοντα. Ωστόσο αυτή η ιδεαλιστική ρητορική δεν είναι ακίνδυνη υπόθεση. Η αναφορά σε υψηλές αξίες προϋποθέτει ότι διατηρείται μια κάποια αξιοπιστία στην ηγέτιδα πολιτική τάξη και στις ελίτ. Η προσφυγή των ελίτ σε ηθικές ερμηνείες και χαρακτηρισμούς για το ελληνικό πρόβλημα κινδυνεύει από τη δημοσιότητα του ενός ή του άλλου σκανδάλου, των υποθέσεων της μεγάλης επιχειρηματικής και πολιτικής διαφθοράς. Και αυτό μπορεί να συμβεί ανεξάρτητα από το αν το εκάστοτε σκάνδαλο έχει πραγματική βάση ή όχι. Τα λόγια περί ενάρετης διακυβέρνησης πολύ γρήγορα μπορούν να στραφούν εναντίον όσων τα εκστομίζουν και κυρίως όταν η δημόσια ατμόσφαιρα δηλητηριάζεται κάθε

λίγο από φήμες και πληροφορίες όπως συνήθως. Κανένα σύστημα εξουσίας δεν μπορεί να λειτουργήσει ουσιαστικά χωρίς κοινωνικές συμμαχίες. Μια από τις αιτίες για την προσφυγή σε εύκολες ηθικές κρίσεις ήταν ότι δεν συγκροτήθηκε καμία τέτοια συμμαχία, έστω στη βάση της νεοφιλελεύθερης μεταρρύθμισης. Ιστορικά ποτέ δεν μπόρεσαν να ενωθούν οι έλληνες σε κρίσιμες περιόδους. Μπορούμε μάλιστα να κάνουμε και άλλη πολύ πιο ανησυχητική υπόθεση όπως οι προσπάθειες για τον εξωραϊσμό των πολιτικών της λιτότητας με την ηθικοποίηση των προβλημάτων, διεύρυνε ακόμη περισσότερο το χάσμα μεταξύ λαού και πολιτικού συστήματος. Η εκρηκτική άνοδος των αντιπολιτικών διαθέσεων και του πλέον ισοπεδωτικού αντικοινοβουλευτισμού έγινε η άλλη όψη, η πίσω πλευρά της κυρίαρχης ηθικολογίας. Κατά κάποιον τρόπο ο αυτόματος στιγματισμός κάθε κοινωνικής αντίδρασης ως ανεύθυνου λαϊκισμού έλαβε ως απάντηση από το κοινωνικό σώμα μια αντίστοιχη απόρριψη του πολιτικού συστήματος ως εγγενώς διεφθαρμένου. Σε αυτά τα δύο χρόνια φανερώθηκε επιμελώς η εικόνα μιας ένοχης κοινωνίας και μιας άρρωστης δημοκρατίας. Κάθε καρκίνωμα της καθημερινότητας κάθε απάτη ή επιμέρους παλιανθρωπιά χρησιμοποιήθηκε για να δικαιωθεί η ιδέα της θεραπείας-σοκ. Τώρα πια μπορούμε να πούμε ότι αυτή η εικόνα δεν βοήθησε καθόλου στην κατάσταση. Η ίδια αυτή εικόνα του άρρωστου σώματος επιτρέπει σήμερα στον νεοφασισμό να εμφανίζεται με τον μανδύα αυτού που θα βάλει τέλος στη δημοκρατία. Αναγκαία συζήτηση για τις στρεβλώσεις της ελληνικής δημοκρατικής εμπειρίας θυσιάστηκε σε επιχειρήσεις για ηθικό στιγματισμό τού εκάστοτε αντιπάλου. Οι υποθέσεις διαφθοράς στην κρατική μηχανή και στο Δημόσιο χρησιμοποιήθηκαν συνήθως με ρηχό τρόπο είτε για κομματικούς και ενδοκομματικούς

λόγους είτε για αφοριστικές καταδίκες στο σάπιο κράτος και στο δημόσιο των προνομιούχων, ώστε να δικαιολογηθούν οι περικοπές και οι εκποιήσεις. Ο χρόνος της κρίσης παρ' όλα αυτά δεν μένει ακίνητος και παγωμένος δυστυχώς. Έχουμε προσπεράσει πια το στάδιο της καχυποψίας και της δυσφορίας. Η πικρή αλήθεια είναι ότι για μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας η καχυποψία έχει μετατραπεί σε μίσος και οργή. Η δυσπιστία για την πολιτική τάξη έχει δώσει τη θέση της στην βεβαιότητα για την ενοχή όλων, για την υπαιτιότητα των πάντων. Η εξυγίανση, η κοινωνική ανόρθωση και η αποκατάσταση του κύρους της πολιτικής δεν έχουν το ίδιο νόημα για όλους. Απομένει στις πολιτικές δυνάμεις να αποσαφηνίσουν η καθεμία τα ιδιαίτερα περιεχόμενα τις προτεραιότητες, τις κοινωνικές συμμαχίες που θα δώσουν πολιτικό σχήμα και μορφή σε αυτές τις λέξεις. Το σίγουρο είναι ότι μια τέτοια αποσαφήνιση θα γίνει ακόμη δυσκολότερη αν ενισχυθούν περισσότερο οι τάσεις κοινωνικού κανιβαλισμού και τα υπόγεια ρεύματα μίσους στην κοινωνία. Όπως και σε άλλα θέματα, η διαχείριση των υποθέσεων διαφθοράς μπορεί να εκτραπεί.

Στην πραγματικότητα τα αίτια της κρίσης υπερβαίνουν τις όποιες κακές οικονομικές επιλογές των εθνικών κυβερνήσεων. Περιλαμβάνουν στοιχεία πέραν του ελέγχου τους που σχετίζονται εν τέλει με τη θεσμική συγκρότηση και πρακτική λειτουργία της ΟΝΕ και της εσωτερικής αγοράς. Ακόμη και στην περίπτωση της Ελλάδας, η παραδοσιακή δημοσιονομική ανευθυνότητα δεν εξηγεί πλήρως την κρίση δημοσίου χρέους που ταλανίζει την χώρα. Ούτε η ελληνική κρίση εξαντλείται στο δημοσιονομικό αδιέξοδο. Το πρόβλημα είναι τριπλό δημοσιονομικό ανταγωνιστικότητας ή ισοζυγίου και τραπεζικό. Και η κάθε πλευρά του τριγώνου ενισχύει τις άλλες. Λέγεται συχνά ότι στην Ελλάδα η αφερεγγυότητα του κράτους κατέστρεψε τις τράπεζες, ενώ στην Ιρλανδία ή την Ισπανία έγινε το αντίθετο. Θα μπορούσε κανείς να επισημάνει και πλήθος άλλων διαφορών μεταξύ των χωρών της περιφέρειας η προβληματική δημοσιονομική συμπεριφορά του ελληνικού, του ιταλικού ή του πορτογαλικού κράτους απείχε από την άκρως πειθαρχημένη στάση του ιρλανδικού, του ισπανικού ή του κυπριακού η ζήτηση για ακίνητα στην Ισπανία ή την Ιρλανδία αποτελεί πολύ κεντρικότερο στοιχείο της κρίσης απ' ό,τι στην Ιταλία και την Πορτογαλία η δομή και οι στρατηγικές του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δεν ταυτίζονταν με αυτές των ισπανικών, ούτε βέβαια των ιρλανδικών. Παρά τις όποιες διαφορές τους, όμως, και οι έξι χώρες της περιφέρειας βρέθηκαν τελικά στο στόχαστρο, οι πέντε δε έχουν ήδη αναγκαστεί να προσφύγουν σε πακέτα στήριξης. Δεν πρόκειται για σύμπτωση, αλλά για παράλληλες συνέπειες κοινών μηχανισμών, που αναπτύχθηκαν σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και καθόρισαν τις οικονομικές και πολιτικές συμπεριφορές στο εθνικό, επιτρέποντας την ανάπτυξη μεγάλων μακροοικονομικών ανισορροπιών μεταξύ κέντρου και

περιφέρειας. Η περίπτωση της Ισπανίας, όπως και εκείνη της Ιρλανδίας ενάμιση χρόνο νωρίτερα, καταδεικνύει ότι οι μηχανισμοί αυτοί σχετίζονται πρωτίστως με τη λειτουργία του νομισματικού και χρηματοοικονομικού συστήματος της Ευρωζώνης. Κατά την πρώτη δεκαετία του ευρώ, η λειτουργία του χρηματοοικονομικού τομέα σε συνθήκες νομισματικής ένωσης ενίσχυσε σημαντικά τις ανισοροπίες. Στη χώρα μας, όπως και στην Πορτογαλία, για παράδειγμα, η διόγκωση του δημοσίου χρέους στηρίχθηκε στην σχεδόν παντελή αγνόηση εκ μέρους των αγορών του πιστωτικού κινδύνου που αντιπροσώπευε για τους δανειστές η διερώτηση χρέους των επί μέρους κρατών της Ευρωζώνης. Η υπόθεση εργασίας ήταν ότι, εάν τα πράγματα έφθαναν στα άκρα, καμία χώρα της Ευρωζώνης δεν θα αφηνόταν να πτωχεύσει. Αντιθέτως, παρά τις περί του αντιθέτου διαβεβαιώσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η Ένωση, τα άλλα κράτη μέλη ή η ΕΚΤ θα φρόντιζαν να την σώσουν. Αυτή η πρόβλεψη και αποτέλεσε κρίσιμη παράμετρο χαλάρωσης της πειθαρχίας της αγοράς και δημιουργίας ηθικού κινδύνου σε σχέση με τον δανεισμό των χωρών της περιφέρειας, οι οποίες επί μία δεκαετία μπορούσαν να δανείζονται οποιοδήποτε ποσό με επιτόκιο ελάχιστα μεγαλύτερο από αυτό που πλήρωνε η Γερμανία. Η ευθύνη για το δανεισμό αυτό δεν ήταν μονομερής οι τράπεζες δεν έδειξαν μεγαλύτερο βαθμό υπευθυνότητας από τις δανειολήπτριες κυβερνήσεις. Ανάλογα ισχύουν και για την ανακύκλωση των εμπορικών πλεονασμάτων των χωρών του κέντρου, που μέσω του πανευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος μετατράπηκαν σε φθηνό διατραπεζικό δανεισμό, που κατευθύνθηκε στις ελλειμματικές χώρες της περιφέρειας και τελικώς επενδύθηκε σε στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια, την ποιότητα των οποίων σήμερα μπορούμε όλοι να

διαγνώσουμε. Ο μηχανισμός αυτός κράτησε τη ζήτηση στις χώρες της περιφέρειας σε πολύ υψηλά επίπεδα έτσι αγνοούσαν την απώλεια ανταγωνιστικότητας και τα χρόνια προβλήματα ισοζυγίου. Η πρακτική ικανότητα των εθνικών κυβερνήσεων να προλάβουν την ανάπτυξη των ανισορροπιών ήταν πολύ περιορισμένη, ιδίως όταν κατά τα λοιπά οι ευρωπαϊκές δημοσιονομικές επιταγές τηρούνταν ευλαβικά, όπως στην Ιρλανδία ή την Ισπανία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αυτές οι λάθος οικονομικές πολιτικές των τελευταίων δεκαετιών οδήγησαν την Ελλάδα στην χρεοκοπία. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες αρκετά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονταν συνεχώς στην χώρα μας αυτό είχε την συνέπεια η χώρα να μένει πίσω με ένα δημόσιο τομέα καθόλου παραγωγικό, αναποτελεσματικό σύστημα συλλογής φόρων, μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα, και ένα περιοριστικό και αναποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο στην οικονομία με ανταγωνιστικότητα χαμηλή και να μειώνεται συνέχεια. Όλα αυτά φέρνουν συνέπεια οδυνηρή για τη νέα γενιά με μια παιδεία που υστερεί σε σχέση με τα παγκόσμια πρότυπα. Αφού τελειώσουν τις σπουδές τους οι νέοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες με την εύρεση εργασίας, καθώς δεν υπάρχουν επενδύσεις για τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Όταν οι νέοι βρουν δουλειά, οι φόροι θα είναι τόσο υψηλοί ώστε να αποπληρωθεί το χρέος που συσσωρεύτηκε από τις κυβερνήσεις αλλά και οι κοινωνικές εισφορές τους θα είναι μεγάλες ώστε να καλύπτουν τις συντάξεις. Ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς μεταναστεύει στο εξωτερικό. Το θετικό στοιχείο σχετικά με την οικονομική κατάσταση είναι ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσης. Υπάρχουν μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος. Στα συστήματα

υγείας ας πούμε η οικονομική κρίση έχει θετικά στοιχεία γιατί έφερε σαν αποτέλεσμα δημιουργικές σκέψεις για ριζικές αλλαγές με έμφαση στη δημόσια υγεία. Επίσης ο πρωτογενής τομέας ξανά ανακτά έδαφος αφού πολλοί έλληνες και πολλοί νέοι μάλιστα επέστρεψαν στην γή, φτιάχνοντας τις δικές τους δουλειές, πολλοί εξάγουν γεωργικά προϊόντα και στο εξωτερικό που πριν χρόνια αυτό έμοιαζε με φανταστική ιστορία αφού η μεγαλουπόλεις πρόσφεραν για πολλούς τον ιδανικό και εξελιγμένο τρόπο ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

el.wikibooks.org

http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/PRESENTATION_harris_vitas.pdf

<http://eureka.lib.teithe.gr:8080/bitstream/handle/10184/1304/EYTHYMIOY.pdf>

http://el.wikipedia.org/wiki/Ελληνική_κρίση_χρέους_2010-2013

<http://el.Wikipedia.org/wiki/Μνημόνιο>

www.greek-language.gr/certification/dbs/teachers/show.html?id=139

www.tovima.gr

<http://www.lifo.gr/mag/features/3061>